

La Escena Catalana

NÚMERO EXTRAORDINARI
DEDICAT
à
TERRA BAIXA

La Escena Catalana

ANY III

BARCELONA 19 DE SETEMBRE DE 1908

Núm. 103

Setmanari català de literatura - Dedicat a fomentar el Teatre de la terra - Surtirà cada dissapte

Preus de subscripció:

Un trimestre. 2'00 Ptes. — Un any. 7'50 Ptes.
 Número solt: 15 centims.

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ: Carrer de Petritxol, 2.—Imprempta de SALVADOR BONAVIA.

Número Extraordinari: 25 cèntims.

Terra baixa

DRAMA EN TRES ACTES DE
ANGEL GUIMERÀ

L'èxit de "Terra baixa"

NO han passat encara'ls anys que han de passar, pera que s'examini la producció dramàtica en lo que'n podríem dir la segona època del nostre teatre, serenament, clarividentment, lliures dels prejudicis dels temps en que s'ha realitat, que son precisament els mateixos que la caracterisen. Voler esbrinar les bel·leses y els defectes de les obres dels nostres coetanis y determinar llur valer substantiu és com pretendre comptar els colors de l'Arch de San Martí y ferse l'il·lusió de tenirne una idea exacte, mirantlo a través d'un vidre bermell o blau o groch...

La tasca de precisar definitivament la valua dels autors actuals correspon a les generacions que'ns han de substituir y elles, en el seu dia, compliran inevitablement aquesta missió com l'havem complert nosaltres respecte dels autors que'ns han precedit.

Fetes aquestes reserves y conseqüents ab elles, ens ha d'esser permès afirmar que'l drama del mestre Guimerà *Terra baixa*, és l'obra capdal del Teatre Català, atenentnos a lo únic que'ns podem atendre per ara: a que és la que ha passat més fronteres y s'ha traduït en més idiomes; a que és la primera que ha assolit una fama mundial; a que és la que'ns ha donat més y més positiva gloria, y a que és, finalment, el drama nostre que públics més heterogenis y d'idiòsincrassia més diversa han aplaudit ab unànim entusiasme.

Y amparant sempre la poca autoritat de les nostres observacions en les salvetats apuntades en primer terme, y si's vol en que som nosaltres els observadors, fixantnos en l'

universalitat de l'èxit de *Terra baixa*, vindrem a averiguar que aquesta obra excepcional té una de les qualitats, que consagren la vida perdurable de les creacions humanes, la més essencial potser: el conflicte dramàtic que s'hi planteja 's repeteix a tots els pobles y probablement persistirà en tots els temps. Es l'eterna lluita entre'l poderós pervers, exacrable, de passions vessàniques, que ho arrabassa tot y tot ho sacrifica pera satisfer ses concupiscencies y triomfar de la vida, y l'oprès d'ànima verge, ingenu fins al idiotisme, humil fins al embrutiment, que llepa les mans del tirà quan creu rebre d'ell tots els beneficis, fins el del dret de viure, y que de sopte, ennoblit pel més humà dels sentiments, s'adona de la tirania, 's redressa desesperadament, lluita com una fera y vèns ab el brahó del que té més dret y millors punys.

Dins del ambient especial en que's desenrotlla'l drama, és una repetició de la sana teoria que desde que'l mon és mon ha presidit la moral dels pobles, inconscientment casi sempre, y que fa mitj segle s'ha establert clara y irreductible: la que sosté que'l veritable *struggle for life* no és el que té més força enagenada dels febles pels progenitors o per la propria audacia, sino aquell en qui s'acoblen un cos ferreny y una gran ànima. Entre'n Pau Astier de'n Daudet y en *Sebastià* d'en Guimerà no hi ha més diferencies que les de medi y les d'indumentaria; y la equitat que mou el bras d'en *Vaillant* al adjudicar aquell tret justíssim és el que dona forces a les mans d'en *Manelich* pera escanyar al seu enemic.

Y aquesta lluita eterna y universal se sosté en *Terra baixa* intensa y vibrant sempre, sense defallir ni un instant. Natural y clarament es planteja'l drama; sorgeix el conflicte inevitable y s'arriva llogicament al tràgich desenllas no per esperat menys corprendor. Y l'assumpto segueix aquest

PRINCIPALS
CREADORS
DELS
Protagonistes
DE
Terra baixa

María Guerrero
Marta. — Madrid.

Ferrán Díaz de Mendoza
Manelich. — Madrid.

Carme Parreño
Marta. — Tortosa.

Teodor Bonaplata
Manelich. — Tortosa.

Antonia Verdier
Marta. — Gracia.

Antoni Piera
Manelich. — Gracia.

Concepció Llorente
Marta. — Barcelona.

Enrich Borrás
Manelich. — Barcelona.

Hobart Rosworth
Manelich. — Estats Units.

S. Zelonsky
Manelich. — Bohemia

Ferruccio Caravaglia
Manelich. — Italia.

Giovanni Grasso
Manelich. — Sicilia.

Mimí Aguglia de Ferrau
Marta. — Sicilia.

Ed. Brazao
Manelich. — Portugal.

M. Grandjean
Marta (Opera.) — França.

TRADUCTORS DE "TERRA BAIXA"

Excm. Sr. D. Joseph Echegaray

(En Castellà) TIEBORA BAJA. (En Francès) Compositor de LA CATALANE. (òpera)

Mtre. Fernand Le Rone

Alfred Moregas

(En Italià)

procés recorrent camins planers y drets com un fil, sense recòltes, sense pujades fatigoses ni perilloses baixades, camins trassats per un arquitecte de mèrits excepcionals sobre terrenys favorables pera realisarhi una obra perfecte; y és que quan un autor de la talla d'en Guimerà topa ab un assumpto com el de *Terra baixa*, el primer treballa la ductil materia ab una llibertat que'l fa amo absolut de la tècnica y la materia cristallisa en els seus dits les formes més precises, y més belles.

Argument de l'obra

No per ser l'assumpto de l'obra lo que ara se'n diu una troballa, és menys senzill.

A una encontrada de la terra baixa de Catalunya hi ha un grapat de cases esbarriades y entre elles un molí habitat per la *Marta*. La *Marta* és una hermosa criatura, qui en altre temps anava pel mon cantant y ballant per una almoïna ab un home que li feya de y pare s'escaigüé a arressararse fugint de la pluja, a la masia d'en *Sebastià*, l'amo del caseriu, del molí, dels camps y montanyes de l'entorn, dels remats que hi pasturen, de la vella ermita, de la masia, dels aucells que volen en aquells dominis, del sol que 'ls il·lumina, de l'aire que s'hi respira.

Quan en *Sebastià* vegé per primer cop a la gentil cantaire,

la trobà bella y la recullí oferint a son acompanyant la direcció del molí que vagava.

La *Marta* que aleshores tenia catorze anys tot just y que ja estava cansada de correr pel mon a la ventura com un aucell sense niu, acceptà agrada l'ofertament d'en *Sebastià* qui ja n'havia complert trenta d'anys, y, a partir d'aquí, el pare de la *Marta* fou moliner y ella l'amistansada del seu protector.

Morí'l vell y al molí sols hi quedaren ella y un treballador, en *Neixa*, qui enterat dels il·licits amors d'en *Sebastià* y la molinera, com tota la gent d'aquells vols, y no volent aguantar mes coses, busca la primera ocasió per mudar d'amo.

Mentrestant en *Sebastià* havia portat una vida d'hereu escampa; tenia ja embargades totes les hisendes y els remats y pera salvarse de la desfeta pensava casarse ab una pubilla rica que tenia escullida; *sino que no l'heuria la pubilla mentres no 's cregués tothom que s'havia acabat lo de la Marta*. Aleshores en *Sebastià* concebeix el plan qu'inià'l drama.

Dintre dels seus dominis senyoriais hi viu un pastor mitj home y mitj bestiola que guarda 'ls remats allà a la jassa de les Punxales, aon ha viscut sempre entre besties, ignorant de les miseries de la terra baixa. Ell és el millor partit pera la *Marta* qui no 'l podrà estimar may y romandrà fidel a son protector. Y un dematí en *Sebastià* acompanyat d'ella y de

Mtre. Eugeni d' Albert

(En Alemany) Compositor de TIEFLAND

vell ermità, en *Tomàs*, va a les Punxales a trobar a n'en *Manelich*, que aixís s'anomena'l pastor y li ofereix el molí pera menarlo y la molinera per esposa.

En *Sebastià* fa creure a la *Marta* que'l *Manelich* ho sab tot y que hi passa, pera que resulti ben repugnant als ulls d'ella y per assegurar-se més de la seva fidelitat.

El casament es concerta ab precipitació, perque en *Sebastià* també porta pressa per enmaridar-se, que 'ls acreedors no tenen espera.

Y ja està tot dat y beneit y tal dia's casaran en *Manelich* y la *Marta*, y en tal dia comensa'l drama.

La solemnitat de la festa no torbaria la vida normal del molí, si no fós que els *Perdigons*, cinch germans entre mascles y famelles, vehins desenfeynats y tafferers, que 's compensen de que l'amor

Isaac Pavlowsky

(En Rus)

TRADUCTORS DE "TERRA BAIXA"

Guido Marburg

(En Anglès) MARTA OF THE ISLANDS (Estats Units.)

Wallace Gill Patrick

(En Anglès) MARTA OF THE ISLANDS (Estats Units.)

Eduard Lidfors

(En Suech.)

no 'ls hi hagi endolcit la vida, amargant el dels altres, es presenten a cà la Marta pera averiguar a quina hora és el casament y convidarse a formar part del seguici.

L'ermità, que arriba precedint a n'en Manelich, conta als Perdignons qui és y com és el nuvi y com s'ha concertat això del casament. L'ermità és un pobre vell que cau de bondat y que, malgrat les reticències dels Perdignons, no ha sospitat may que aquest casament s'hagi arreglat pera fer desgraciat a n'en Manelich, mes en Xeixa li revela la veritat del cas, pero l'home no ho creu y s'indigna y fins tracia de bastonejar al malparlat y desagrat, quan el conté la arribada d'en Manelich.

—*Que gent que hi ha al mon. Mare de Deu! Si sembla que siguem a Nurià!*... — diu el pastor, tot enriolat, a la vista del migrat acompanyament de la cerimònia, que a n'ell li sembla nombrosíssim.

A tothom fan gracies ingenuïtats del xicot y a n'ell que li vessa l'alegria per tot arreu y es llevé expansiu y conta a tothom qui vol sentirho, les visions profètiques que rebé allà dalt, a les Punxales, de que tindria una muller que li vindria de la terra baixa y que seria com la Marta.

La gent se'n riu d'aquestes supersticions d'en Manelich y se'n riu tant que 'l bon pastor s'enfada y diu que allò no son coses de riure y que al qui torni a riure li clava una plantofada. Com que 'l xicot és garrit y té mal geni, segons sembla, els oyents callen respectuosament, y ell

acaba la seva poètica narració al punt que passa la porta l'hereu Sebastià, l'amo de tot, qui va a buscar a la Marta al seu quarto y la entrega al pastor. La Marta plora; la Marta no té l'ànima envilida pera que pugui secundar joiosament les inicues maquinacions d'en Sebastià; y la Marta, sobretot, sent una fonda repugnancia per en Manelich, en qui hi veu a la bestia indigna, capassa de consentirho tot de l'amo pel irós de pà que li tira.

Y en Sebastià que ho sab que la Marta sent aquesta aversió pel seu elegit, li plau que així siga perque l'estima a la Marta; l'estima per sobre de tot, més que a tot y la vol per ell, per ell sol.

La Marta sugestionada per l'imperiosa autoritat que'l seu aymant exerceix sobre d'ella promet casarse, però abans li diu a n'ell sol: *tot s'ha acabat entre nosaltres*. Mes en Sebastià li respon irònicament: *S'ha acabat?*... Si, si; aquesta nit torno!...

Y els nuvis y els convidats es dirigeixen a l'ermita aont els espera 'l capellà pera efectuar-se 'l matrimoni.

Mes l'ermità no hi va perque vol escometre a n'en Sebastià y aclarir allò que li ha contat en Xeixa que no ho ha cregut no, pro que l'ha posat en unes grans confusions y unes grans engunies. En Sebastià ho nega tot, però en Xeixa que ja ha fet 'l farcell per anarsen d'aquella casa, xerra qu'ell ha vist a l'amo enirar al moli de nit y d'amagat, per la porta del corral, que passa pel corredor de dalt y per darre-

Anton Pickhart

(En Xech-Bohemi) V. NIZINE.

ra de la cortina que separa l'escena de'l que va al quarto de la Marta.

Y acaba en Xeixa:

—*Y jo us juro que això és cert o sino que Deu me condempni: y que ho juri ell que jo dich mentida.*

En Sebastià que tal com és no s'ha sustret, ab tot, de les preocupacions del seu temps y dels que'l volien, no pot jurar en fals y no jura.

Al excelent ermità li cau un mon a sobre y de moment queda anorreat, mes adonantse de que encara pot evitar una desgracia, corre cap a l'ermita quan un r'pich de campanes l'avisava de que'l mal no té remey, de que s'ha consumat el crim. Aleshores creu lo més prudent callarho tot al pastor y trist y capficat s'entorna a casa seva seguit del Xeixa que ab el farcell al coll se'n va a cercar pà

Eberhard Vogel

(En Alemany.)

PERSONATGES DE "TERRA BAIXA"

Tomás (L'Ermità)
Isclé Soler

Nuri
Carme Jarque

Pepa
Marià Morera

més honrat pera pagar les seves suhors.

Tornen els nuvis, els convidats prenen comiat a l'entrada del molí, en *Manelich* tanca la porta y resten sols lluny de tothom per primera vegada a la vida, la *Marta* y en *Manelich*.

Saturats llurs cors dels desposats, dels sentiments més contraris, els primers moments de solitud son violentíssims. Mentre ell s'esforça en exteriorisar l'amor tendríssim, de una tendresa feréstega però ingènua, plena de bonhomia, que sent pera la muller, ella reb les seves gracies, malcarada y esquerpa, que no pot ni vol dissimular l'odi que sent per aquell mal home.

En *Manelich* no n'heu esment del fastich que inspira, atret sols en apareixer enamorat y enamorador; y, com qui es vol guanyar la voluntat desitjada a contant propies proeses, ofereix a sa muller els diners recollits fent de pastor; entre ells hi ha un duro brut de sanch encara; li va donar el sinyor Sebastià, que *Deu li pagui*; y li va donar perque una nit pera salvar a una ovella va matar a un llop barallantshi a ganivetades y a mossegades, ud olant tots dos com dugues feres salvatgines...

La *Marta* diu que se 'ls guardi aquells diners... al seu quarto. En *Manelich* no se'n sab avenir de que sent marit y muller hagin de dormir separats, y aleshores la *Marta* que ja comensa a endavinar que l'home que mata feres pera salvar anyells no pot ésser tant envilit com se creya que era en *Manelich*, s'aventura a dirli que de què s'extranya, si ell ja ho sabia tot, que ja li varen dir.

Oh! El pastor l'escolta tant llealment sorprès, que la *Marta* 's convens de que no sab res, de que 'ls han enganyat a tots dos.

De prompte 's veu passar un llum per darrera de la cortina que dona al interior de la casa; és la senya que fa en *Se-*

bastià a la *Marta*. Al veure 'l en *Manelich* diu ab gran extrañesa y en veu baixa:

—Un llum, *Marta*! Que no estem sols aquí?

—Cà, deixaho, —respon ella—El llum ja hi seria.

Mes el llum s'apaga, y aleshores la *Marta* nega que hi hagi hagut claror darrera la cortina; en *Manelich* està que no sab lo que li passa; ell l'ha vist bé prou el llum, però la seva muller té tant poder sobre la seva voluntat que, al repetirli que ho deixi y que se'n vagi a dormir al seu quarto mentre ella restarà recolzada al respall de la cadira, el pastor aparta la mà del ganivet que instintivament empunyava ja, y ab greu recansa y abatut de pena, que aquella nit no és la nit de nuviatge que havia somniat. s'ajeu humil d'amor y sanglotant tristement als peus de la dona estimada y endormiscantse, resa un parenòstre...

Després en *Manelich* somnia, somnia al llop y rondina plorant:

—Tot dorm a la jassa; y el llop no vindrà, no vindrà, no vindrà...

Al cap de deu dies en *Manelich* ja n'està ben cert de la seva desgracia; les rialles de la gent, els sospirs y els plors de la *Marta*, les revelacions innocents que li fa la *Nuri*, la més petita de les *Perdigones*, una nena que a forsa d'ésser ingènua té incisius d'il·luminada, y el recort d'aquella nit y d'aquella claror que aparegué darrera la cortina, han amargat la seva ànima y li han fet veurer clar; ara 's dol de no haver matat a n'aquell home que no sab qui és, però que ja no dubta de que venia a robarli la ventura.

Quan vinga l'amo, li dirà tot, perque ell no pot anarsen aixís sense dirli! Ah! Y l'amo, quan ho sàpiga, és capàs de matarla a n'ella!...

El prudent ermità aprofita un moment que veu sortir a n'en *Manelich* de casa seva acompanyant a la *Nuri*, pera

LA ÒPERA "TERRA BAIXA" A ALEMANYA

Una escena de l'acte primer

parlar ab la Marta y pera tirarli en cara el mal que ha fet concientment a n'aquell pobre xicot; mes la Marta li revela el secret dels seus amors ab en Sebastià; com fou seduhida, sitiada per fam, sense'l consell d'una mare ni'l costat de un pare o d'un germà que l'amparés.

—*Què podia fer jo? Fugir? Cap aon? Si no podia! Matarme? Si'l matarse és pecat y fa tanta por morir y jo era tan nena... Yes neix per viure...*

Y redressantse afegeix:

—*Oh, si hagués sigut com ara! Perque ara si que soch forta! Ara tinc a n'en Manelich!*

—*En Manelich et desprecia, no t'estima...*—li contradíu en Tomás.

—*Si que m'estima, si*—assegura ella—*y jo l'estimo a n'ell y ab tota la meua vida que me l'estimo!... Ay, Tomás si sapiguessiu quin patir és el nostre; tot lo dia callats l'un davant de l'altre... Jo voldria que s'enrabiés y que m'aldés a cops.*

En aquest punt venen al molí els Perdigons y la Marta fuig pera no veurels. Els xafarders fan preguntes a l'ermità y l'ermità se'n va sense que d'ell en puguin treure l'aigua clara; però entra en Manelich y a n'en Manelich l'empaiten ab bromes inoportunes y l'atien y l'exasperen fins que ell, boig de rabia, s'abraona a la Pepa y li mana que li digui de què rihuen.

—*Pregunteu al Xeixa!*—diu, pera sortir del pas, la Perdígona.

—*En Xeixa; era en Xeixa!*

Ja ho sab tot en Manelich; era en Xeixa el del llum, el lladre de la seva tranquil·litat, l'amistansat de la Marta.

La Marta ve y treu de casa als Perdigons, que ja sab a que venen. Y després para taula y silenciosament comensen a dinar ella y en Manelich; però'l pastor no's pot empassar res...

—*¡Qui fos golut com allà dalt!...*—exclama.

La Marta sospira; ell vol parlarli y no sab com y desesperat s'aixeca y fa acció de fugir d'aquella casa; ella'l crida, mes ell no l'escolta; no l'escolta però, com si tingués les cames segades, camina y no avensa.

La Marta demana'l seu perdó. Com lo obtindrà? Y perdonada com se redimirà per'esser digne d'aquell home? S'agenolla als seus peus, s'abracça ab ell, li prega que's quedi, però ell se'n vol anar, se'n vol anar per sempre fugint d'aquell toll de miseries.

Aleshores la Marta li parla del seu aymant, de que l'estima, de que ab ell l'ha enganyat, de que's rihuen tots dos

d'ell y en Manelich, exasperat, foll, irresponsable, clava la ganiveta de tallar el pa al cos de la Marta.

Quina joia sent ella quan veu sang seva que ha fet brollar el seu espòs!... Sang redemptora, sang purificadora!... Ja casi és digna d'esser la seva muller.

Y com ixen de mare tots els sentiments reclosos d'en Manelich quan veu que l'ha ferida.

—*Marta! Marta!*—li crida—*Si jo no't puch malar perquè t'estimo, Marta, t'estimo!...*

Y al anar a abraçarla ella s'hi oposa; vol abans que'n Manelich ho sapiga tot.

—*Donchs a saberho*—diu ell—*però allà dalt a la jassa de les Punxales; que allà fins els cossos en la neu's conserven, vès que faràn les ànimes...*

Van a fugir pera sempre de la terra baixa al punt que arriba l'amo, en Sebastià, qui al enterarse dels propòsits dels esposos, imposa a la Marta, per la violència, que's quedi ab ell.

En Manelich vol defensarla alegant que la Marta és seva y al sentirho en Sebastià mana als mossos que li treguin aquell home del davant. El moliner s'hi resisteix y aleshores en Sebastià li clava una bofetada.

—*¡Oh! quina rabia!*—crida desatentat en Manelich.

—*¡Revenjat!*—li diu ella radiant d'indignació.

—*Però si és l'amo!...*

—*Es el que m'ha perdut; ell és el meu deshonrador.*

Quina revelació! En Manelich va per escanyarlo però els mossos son molts y conseqüeixen treure'l de la casa com un gos rabiós, mentres en Sebastià abraça triomfalment a la Marta.

Al caurer la tarde d'aquell dia la Marta ajudada per la Nuri concerta una fugida per'anar a trobar a n'en Manelich que volta la casa, perseguit ja per la guarda civil per ordre de l'amo de tot y quan va a realisar el seu propòsit la Marta topa a la porta ab en Sebastià que havia surtit a rebre al que ha de serli sogre y torna ansiós de saber què s'ha fet de la Marta y de'n Manelich.

Al veure a la molinera ab mocador al cap endavina les seves intencions y tanca la porta; ella desesperansada, l'insulta rabiosa y li tira al rostre les indignitats que ha realisat ab el seu Manelich.

A n'en Sebastià fins li plauen els insults de la Marta; lo que no pot sufrir és que li digui que estima al seu marit.

—*Ab tota la meua vida, ab tota la meua sang y ab tota la meua ànima que me l'estimo!*—crida ella.

MANELICHS Y MARTES

MANELICH (Castelló)
Ferrán Díaz de Mendoza.

MANELICH (Castelló)
Enrich Borrás.

MANELICH (Anglés)
Hobart Rosworth.

MARTA (Castelló)
Concepción Llorente.

MANELICH (Castelló)
Giovanni Grasso.

MARTA (Castelló)
Maria Guerrero.

ACTRIS EXTRANGERES

MARTA (Nortamerica)
Berta Kalik.

MARTA (Anglès)
Corona Riccardi.

MARTA (Bohemia)
Marta Elisen.

MARTA (Anglès)
Florence Roberts

MARTA (Sicilia)
Mimi Aguglia de Ferrai

NURI (Anglès)
Ethel Brown.

"TERRA BAIXA" ALS ESTATS-UNITS "MARTA OF THE LOWLANDS"

Al sentir això en *Sebastià* 's manifesta tal com és, agressiu, brutal, innoble, tira y ni que siga arrossegant-la, ni que siga perdenho tot, se'n vol endur a la *Marta* a la seva masia pera assegurar-se de la seva possessió.

En *Manelich* que ha espia't a n'en *Sebastià*, entra a la casa arrapant-se ab les ungles per les parets y sorgeix al tons implacable. Repta a mort a n'en *Sebastià*, y, aquest, que ja tem al seu enemic, diu pera encoratjar-se.

—*Es que jo també sé matar homes.*
—*Y jo llops!...* — reprèn el pastor: y 's tira a sobre d'en *Sebastià* y l'escanya.

Després obra la porta de bat a bat crida als mossos y als vehins y, mostrantlos a n'en *Sebastià* mort, diu:

—*Veniu, que us crida l'amo!*

Y serè, en mitj del terror dels febles, serè com el que mata fent de instrument d'una justícia suprema, afegeix:

—*A riure, a riure ara.*

Y abraçant a la seva *Marta*, fuig ab ella als nevats cims de les montanyes, cridant:

—*He mort al llop!... He mort al llop!...*

Una escena de l'acte primer

Comentari

Aquest és, descrit ab poques paraules y menos aptituds, el drama més famós del més honorat dels nostres autors dramàtics.

El públich segueix ab viu interès, desde 'ls primers moments, el desenrotll de l'assumpte, porque les escenes saturades de vida y de passió s'hi succeixen continuament, creixent en intensitat, y si algun cop s'arriben a inte-

rrompre, és pera donar lloch a diàlegs, plàcidament poètics, al fons dels quals, ab tot, hi batega sempre 'l drama. Les situacions més difícils s'hi aborden ardidament y es resolen ab trassa de mestre.

Els caràcters, sostinguts desde que comença 'l drama fins a l'últim moment, son tant humans que boi tractant-se de una obra purament imaginativa, semblen talment viscuts, arrencats de la realitat, observats ab ullada sintètica de gran artista. Y aparellada ab aquesta condició, ne tenen una altre no menos estimable, aquella diafanitat que 'ls fa entrar al cor de les multituds per la porta gran.

Els classificadors d'art: els quins metodisen per sistema totes les idees y en fan pilots rotulats pera pensar ab pauta; els quins a forsa d'aclarir les qüestions, les deixen incomprendibles, han colocat a *Terra baixa* entre les produccions del neoromanticisme. Nosaltres ens estimem més — atents a la única classificació que 'ns plau per essencial y clara y perquè 's contraria a la substantivitat de l'art; la que separa les creacions de l'artista, ab aquell vulgaríssim però insubstituible mètode, en els grans grupus de dolentes, mitjanes, bones, genials... — ens estimem més posarla entre les produccions dels elegits: del geni.

"Terra baixa" a Espanya

Al istiu de l'any 1896, el senyor Guimerà, responent a les cartes que li havien dirigit els esposos Gerro-Díaz de Mendoza, demanantli una obra, tenia entregat a la Direcció del Teatre Espanyol de Madrid, el seu drama *La festa del blat*, pera que s'estrenés a la següent temporada de

Escena última de l'obra

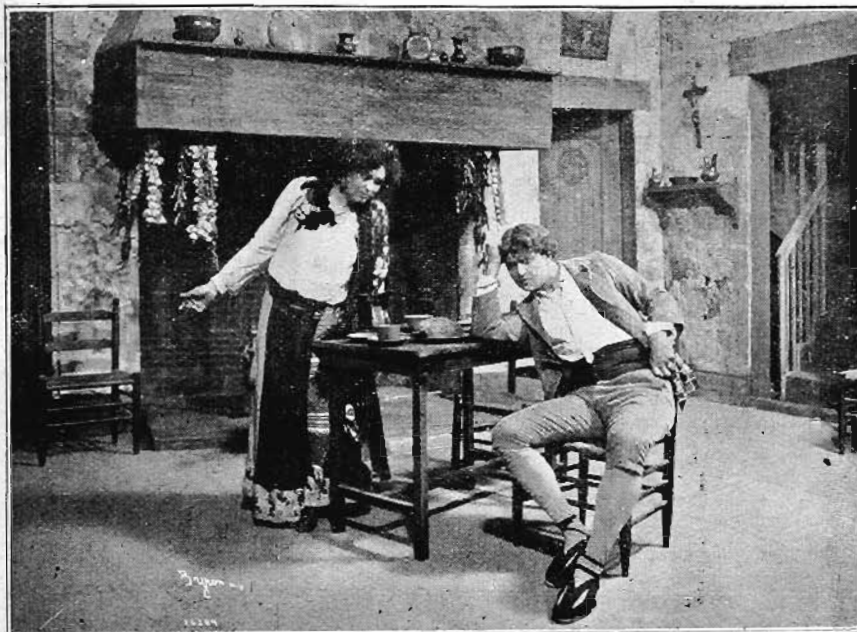
hivern. Mes considerant que en dita obra's plantajava un problema que entre's madrilenys podia resultar exòtic y de consegüent incompres, el nostre autor cambià de parer y escrigué a dita Direcció demanant que li tornessin *La festa del blat* a cambi d' un altre drama que estava ultimant.

Els senyors Guerrero-Díaz de Mendoza li contestaren en forma atentíssima que no tenien inconvenient en efectuar el cambi y que li enviarien *La festa del blat* tan bon punt rebessin la nova obra oferta.

Aixis les coses, per aquells dies se celebraren al Teatre Principal de Saragossa y en tongada de festes, uns Jochs Florals dels quals era mantenedor don Joseph Echegaray. El senyor Guimerà que havia anat a la capital aragonesa

Una escena de l'acte segon

Una escena de l'acte segon

—Estos son aragoneses de la tierra baja.

Y a últims de Novembre d' aquell any s'estrenà *Tierra baja* al Espanyol de Madrid, traduït al castellà pel senyor Echegaray, ab èxit extraordinari.

Simultàniament apareixien als aparadors de les llibreries de Barcelona, els exemplars impresos de l'obra original, *Terra baixa*.

Els Directors d' Escena del Teatre Català, al veure que *Terra baixa* s publicava en el nostre idioma sense haberhi sigut estrenada, escrigueren a son autor, demanantli permís pera representar-la, y el senyor Guimerà contestà a tots concedintlo.

Aleshores actuava al Teatre Principal de Tortosa una companyia catalana, dirigida pel notable primer actor senyor Bonaplata, y ella fou la que ob-

per les festes, assistia a la de les gafes lle tres, y mentres el senyor Echegaray en el saló de descans de dit Teatre, esperava l' hora de comensar pera passar al escenari, rebé la visita de l'autor de *Mar y Cel*.

Els dos confreres després de canviar les frases de compliment, surtiren a parlar de teatre, y aleshores, digué l'autor castellà al català.

—Que té pera donarme a traduir enguany?

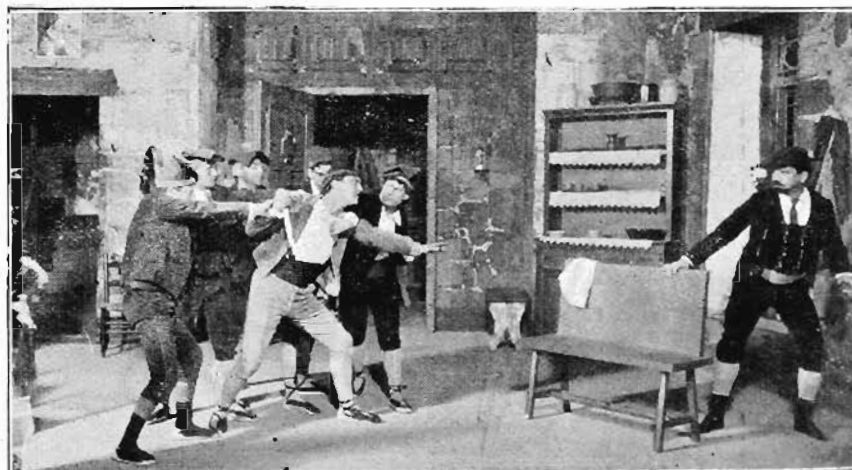
—Un drama que he acabat ara:—respongué el senyor Guimerà—*Terra baixa*.

—*Tierra baja*? Potser li hauriem de canviar el títol perquè no se si's diu en castellà—feu l'Echegaray.

En aquell punt entrà precipitadament a la sala un regidor de Saragossa y digué a l'autor d'*El gran Galeoto*, portantlo a un balcó:

—Don José: venga Vd. a ver esto.

Y mostrantli uns homes que passaven pel carrer y que vestien el trajo típic del Baix Aragó, afegí:

Escena última de l'acte segon

LA ESCENA
CATALANA

Una escena de l'acte primer

Una escena del'acte segon

Escena última de l'obra

Fragment de l'obra original

tingué la gloria d'efectuar l'estrena del drama en la llengua que havia sigut concebut. Aquesta estrena tingué lloch el dia 8 de Febrer de 1897 ab el següent repartiment: Marta, senyora Parreño; Pepa, senyora C. Períu; Nuri, senyoreta E. Períu; Antonia, senyora Santos; Manelich, senyor Bonaplata; Sebastià, senyor Oliver; Tomàs, senyor Marcet; Mossen, senyor Serra; Joseph, senyor Espinosa; Xeixa, senyor Llorente; Nando, senyor Oliver; Perruca, senyor Cosmos.

Al cap de tres dies, al 11 del mateix mes, entrava, el drama famós, a Barcelona, per una modestíssima porta; mes en justa compensació i presentaren un grapat de recomenables artistes entusiastes admiradors de la nostra escena.

Al teatret de la Societat «La Granada» que s'hostatjava al carrer del mateix nom de la barriada de Gràcia's realisà dita presentació ab aquest repartiment: Marta, senyora A. Verdier; Pepa, senyora Solà; Nuri, senyoreta Fremón y Verdier; Antonia, senyora Prats; Manelich, senyor Piera; Sebastià, senyor Rojas; Tomàs, senyor Figueras y Ribot; Mossen, senyor Mer; Joseph, senyor Montero; Xeixa, senyor Jover; Nando, senyor Ortiga; y Perruca, senyor Monfort.

Han passat bastants anys y encara aquella primera impressió de Terra baixa que tinguérem la sort de gaudir, remembra en nosaltres de quan en quan una emoció íntima.

Les excelses bellesaes de l'obra'ns sugestionaren y comprégueren desde'ls primers instants y en progressió ascient, fins a arribar al desenllàs.

Encara servem un lluminós recort de la beatitut fervent ab que escoltarem la hermosa escena, impregnada de veritable emoció dramàtica que's desenrotlla entre la Marta y en Manelich al final del primer acte; escena que executaren d'una manera acabada la senyora Verdier ab son talent innegable y el senyor Piera ab son refinat bon gust. Encare vibren en nosaltres aquells accents de passió infinita de l'escena VIII de l'acte segon y els udols feréstechs dels dos rivals al trobarse l'un enfront de l'altre, al acabament d'aquest acte, impregnats d'odi, escumejants de rabia; situació que interpretada pel senyor Piera y el notable actor senyor Rojas, adquirí tot el relleu que li donà la ploma de son autor eminent. Encara s'aixampla'l cor al recordar el crit triomfal d'en Manelich que clou el drama.

La plàcida bonesa de l'hermita; les sinistres oficiositats de les Perdigones; la noble llealtat d'en Xeixa, y la seràfica candidesa d'aquella nena que trobà en la senyoreta Fremón la més suggestiva y complexa encarnació ab aquella Nuri de bellesa pagana, que si ab sos ulls verts y sa cabellera rossa evocava'l recort de les verges de la mitologia grega, ab ses ceyes negres y sa veu de modulacions mascles, restituí al personatge al nostre aspre terror; tot aixó, tot, viu en nosaltres la vida que li donà aquella visió primera...

La companyia Bonaplata-Parreño recorregué posteriorment varies poblacions de Catalunya recullint la nova producció èxits cada dia creixents. El 18 de Febrer l'estrenà a l'«Ateneu Tarragoní de la classe obrera» perque la Junta d'aquell Hospital que també és propietaria del Teatre Principal d'allí, trobà a l'obra pecaminosa y no la deixà representar en dit Teatre. Que la gloria que ha assolit Terra baixa els siga lleu a les patums que formaven l'esmentada Junta!

El dia 21 del mateix mes, dita companyia representà aquesta obra per primera vegada a Reus; el 6 de Ma s a Sant Feliu de Guixols, y pel mes de Maig a Manresa.

Per aquells dies la Companyia que actuava al Teatre Romea de Barcelona interpretant ab èxit migrat repertori castellà es refosa ab l'ingrés de l'Enrich Bonàs qui to nava de Valencia aon no havia pogut complir els compromisos pro-

Manelich — Marta! Marta! Marta!... Dijo
no t'puch matar, no puch matar t'ho
mo, Marta! T'entimo! T'entimo!
va desde alla d'alt, al pujar tu, que
so era un propat de nen que's va fa
dre mirante y t'he estimat en
care me, al venir a trobar-te, po-
bre de mi, devchant a' saltar com si
aygue dels cims a' apuntar-se ab l'ay-
gue de la mar que dimben en la a-
marganta! Que ho viga d'anaganta,
que ho viga! Que atrancor tu m'
atans a mi, perque't deus y t'en-
timo, Marta! (He, vol despendre d'estab-
le, pic, trocant) Pare me, era me, per
perque no ho se! perque m'hi fal-
laberho! Perque m'has engançat
puer, perque he sentit la calor de
la teva sang, perque t'he respirat
tot el teu tot! y m'hi, per m'hi no hi
ha heys d'assí laia m'hi, per m'hi
turi m'hi la sang y la na d'el d'au
m'hanfet d'hi, y vuy so, perque ho

vuy, barute y monxanta fins a'!
vinya y entremet en nos braços o
fegant hi en ells, component en un
espang rabon la ment y la vida,
com a home y com a fera que ho
vuy y ho vuy ser sempre home y
fera, tot junt, tot, watha de tu y
ab tu, y contra tot ho, tot ho de la
terre (he te a' ella en wathar m'hi
de, magada d'hi cap a' la banda de la
corina y se la componet riput a' l'altre
banda, en wathar) Pare que me
la vingan a' pendre Pare de de de
vingan Que vingan!

Angel Guimerà

professionals que li portaren perquè els aires de la ciutat llewantina no li probaven. Ab aquest valios concurs l'Empresa del Romea intentà altre volta explotar obres catalanes, y el dia 11 de Maig de 1897 s'estrenà en el clàssich teatre, *Terra baixa*, ab el repartiment que copièm: *Marta*, senyora Llorente; *Pepa*, senyora Morera; *Nuri*, senyoreta Balestroni; *Antonia*, senyora Planas; *Manelich*, senyor Enrich Borràs; *Sebastià*, senyor Piera; *Tomàs*, senyor J. Borràs; *Mossèn*, senyor Llibre; *Joseph*, senyor Montero; *Xeixa*, senyor Rubio; *Nando*, senyor Fuentes y *Perruca* senyor Ros.

L'Enrich Borràs interpretà l'*Manelich* d'una manera tan genial y tant nova, que li valgué y li val encara aquesta obra el millor de sos innumbrables triomfs.

Les senyores Llorente y Morera y els senyors Piera, J. Borràs, y Montero ajudaren al eminent actor pera conseguir un conjunt que potser may més ha obtingut la obra a Catalunya.

A primers de Juliol d'aquell any mateix, una companyia castellana donà a conèixer a Barcelona la traducció que d'aquest drama havia fet el senyor Echegaray, al Teatre de Novetats, encarregantse dels papers de *Marta*, *Manelich*, *Sebastià* y *Tomàs* respectivament, la senyora Cobeña y els senyors Tuhiller, Cuevas y Mario.

A partir d'aquí, totes les Companyies dramàtiques catalanes y castellanes han posat a *Terra baixa* entre les obres predilectes de llurs repertoris, y ab ella's proven els que's senten primers actors, y ab ella a Catalunya inauguren ses tasques els aficionats, celebren llurs beneficis els professionals y se salva una temporada y's fa una reputació d'artista escènich.

"Terra baixa" a l'extranger

Després de la del senyor Echegaray, una de les primeres traduccions de *Terra baixa* fou la que s'estrenà al *Theatre La Bodiniere* de París, deguda a Mr. Albert Gelée Bertal. Dita estrena tingué lloch el dia 28 de Desembre del mateix 1897. La notable actriu francesa Mlle. Magerà, s'encarregà de l'interpretació de la protagonista y segons asseguraren els quins pogueren apreciar el treball d'aquesta artista en la obra del senyor Guimerà, hi estigué inimitable.

A l'endemà d'aquesta estrena la premsa de la capital francesa aplaudí sense reserves el nou drama. En Sarcey, en una crònica que fou traduïda y publicada per algun periòdich de Barcelona, feu un estudi serié de l'obra; indicà que aquesta's desenrotlla en un ambient que desconeixia'l famós crítich, però, ab tot, reconegué les belleses del drama y declarà que aquella escena VIII del acte segon, era d'una salvatge bellesa corprenedora.

Seguí a n'aquesta traducció la portuguesa del senyor Joao Solter que representà al «Teatre Nacional» de Lisboa, el gran actor Eduard Bracao. Aquesta traducció porta per títol *Manelich* y ha recorregut posteriorment els principals teatres de Portugal.

Per encàrrech de l'empresari italià senyor Soldati, ni, la traduí en la llengua del Dant, el senyor Moragas. A Italia *Terra baixa* fou rebuda ab veritable entusiasme y continua essent aplaudida, puig forma part del repertori de bon nombre de companyies dramàtiques.

Els senyors Wallace Guillpatrick y Guido Marburg, escriptors nort-americans de reconeguda fama, assistiren a una de les representacions de *Terra baixa* que donà la companyia *Guerrero - Diaz de Mendoza* a Mègich y desseguida demanaren permís a son autor pera traduir-la a l'anglès.

Marta of the Lowlands (Marta a les terres baixes),

que així's titula la traducció de dits autors, merescué una excelent acullida als Estats Units. Les representacions d'aquesta obra's compten, en aquell país, per centenars y fins hi ha hagut una companyia que ha realisat una important *tournee* per les principals ciutats del Regne Unit representant no mes que *Marta of the Lowlands*.

La majoria de les esplèndides fotografies d'escenes d'aquesta obra que publicuëm, son de representacions donades a la Amèrica del Nort. Per elles apreciarà'l llegidor la relativa fidelitat ab que presenten l'obra aquells artistes. El decorat, el mobiliari, el més petit detall son d'una propietat absoluta. En cambi, en lo que's refereix a la indumentaria, és d'observar que mentres el *Sebastià* vesteix a tall de bandoler andalús y casi totes les *Martes* com les dones de la campinya italiana y fins una d'elles lluint mocador de Manila, els demés personatjes semblen fills del nostre terrer, y d'en Hobart Rosworth, un dels mellors intérpretes del *Manelich* anglès, deia un periòdich d'allí que semblava que hagués nascut ab barretina y espadenyes.

Terra baixa ha sigut traduïda al alemany pel professor Eberard Vogel; al suech pel professor Edwarard Lidforss; al rus per Isac Pavlowsky y al txech per A. Piekart ab el títol de *Nizine*. Y a Alemanya, a Suecia, a Rusia y a Bohemia l'han aplaudit y lloat.

Els barcelonins n'hem vist l'arranjament sicilià d'en Campagna que porta per títol *Feudalismo* y que la companyia del genial Grasso ha passejat ab gran èxit per Europa y Amèrica; tots recordèm aquella bella impetuositat ab que en Grasso y la Aguglia donaren nova vida a la creació del senyor Guimerà.

A Belgrat, traduïda al servi, arrebatà al públich.

Representada en francès a Bruxeles, el públich belga sancionà el favorable fallo universal que ha merescut.

Finalment, que se sàpiga, ha sigut adaptada al *Yiddish*, llenguatge mitj hebraich mitj anglès que parla la colonia jueva establerta a New-Yorck.

Algunes d'aquestes traduccions son fidelíssimes y ben literaries; altres son tan lliures, que sos autors fins s'han pres la llibertat de ferles sense permís de l'autor y sense abonarli els drets corresponents.

En Rodolf Lothart, l'aplaudí autor d' *Arlequí rei*, n'ha tret un llibret alemany ab el títol de *Tiefland*, al que ha posat música Eugeni d'Albert. A Alemanya y a Austria y a Holanda s'han donat ja una infinitat de representacions d'aquesta òpera.

Un aplaudit músich francès, Fernand Le Borne, n'ha fet una altre òpera ab el llibret que han arranjat en son idioma Tiercelin y P. Ferrier ab el títol de *Le Catalane*. Aquesta òpera s'estrenà a París a últims de Maig de l'any passat.

Apologia

Ho deiem al principi y ho repetim: la obra *Terra baixa* ha assolit un èxit mundial: ha passat fronteres infranquejables, fins ara, pels productors intel·lectuals de la nostra terra y de tot Espanya.

Per ella s'ha parlat de Catalunya y de la seva brillant renaixensa literaria, a encontres aon ni hi havia arribat encara la nova de que Catalunya existís.

Caricatura d'Angel Guimerà

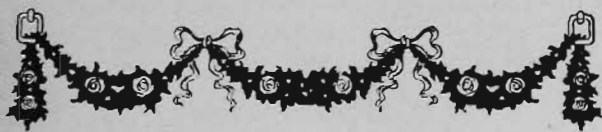
Dibuix de Bagaria.

Ab ella a tot el mon civilisat y als últims recons ignots s'ha exaltat al seu autor, a la parla en que ha sigut escrita, a la terra que l'ha vist neixer.

Els aimants de l'Art y els fills de Catalunya, resten agraits al poeta egregi, que la ha donada a llum.

Y nosaltres, al oferirli avui aquest tribut de veneració, ens dolèm de que l'apologia no siga pariona al mèrit de l'obra que l'inspira.

MARTÍ GIOL.

Ab aquest número acompanyèm el quart folletí de **El barber de Sevilla**, quina publicació acabarà dintre de dos setmanes.

AVÍS

Com hauràn vist els nostres lectors, no'ns ha sigut possible obtenir fotografies de tots els traductors y de tots els grans intèrpretes de *Terra baixa*.

Pera possehirlos tots, havèm fet lo que bonament ens ha sigut possible, y fem constar aquí el nostre agrahiment pels que'ns han ajudat en aquesta tasca; pero resolèm publicar aquest número tal com està, convensuts de la impossibilitat en que'ns trobavem de fer una informació absolutament perfecta.

Ab tot, és el present el document més complert que ha cròniquejat l'èxit universal de *Terra baixa*.

**Obres de
Angel Guimerà**

	Ptes.
Gala Plàcidia.	2
Judit de Welp.	2
ho fill del rey.	2
Mar y cel.	2
Rey y monjo.	2
ha boja.	2
h'ànima morta.	2
En pólvora.	2
Jesús de Nazareth.	2
Maria Rosa.	2
les monjes de S. Ayman	2
ha festa del blat	2
Terra baixa.	2
Mossen Janot.	2
ha farsa.	2
ha filla del mar.	2
Arran de terra.	2
ha pecadora.	2
Aigua que corre	2
ho camí del sol.	2
Andrònica.	2
Sol solet...	2
ha Miralla.	2
h'Eloy.	2
ha santa espina	2
ha reyna vella.	1
ha sala d'espera	1
ha baldirona	1
Mestre Olaguer.	0'50
Mort d'en Jaume d'Urgell	0'50
En Pep botella.	0'50

**El ram de
la passió**

Monòlech còmic, per

Joseph Burgas

Preu: UN RAL

Drames en un acte

JOSEPH ALADERN

ho fi d'en Serrallonga. 1'

JOSEPH BURGAS

ha Carn. 1'

Calvari Amunt. 1'

Jordi Erin. 0'50

PERE COLOMER FORS

Entre boires. 0'50

POMPEU CREHUET

ha morta. 1'

Claror de posta. 1'

IGNASI IGLESIAS

¡hladres! 1'50

Cor endins. 1'

LLUIS MILLÀ

Sense feyna. 1'

Parricida. 0'50

JOSEPH MORATÓ

ha Jova. 1'

J. PONS PAGÈS

El àrach. 1'

J. PUJADAS TRUCH

Vida y mori. 1'

SANTIAGO RUSIÑOL

ha nit del amor. 1'

ANTÒN SALTIVERI

h'Exemple. 0'50

R. SURIÑACH SENTIES

Nuvols en creu. 1'

Cel que s'obre. 1'

SALVADOR VILAREGUT

ha nit dels Reys. 1'

ha mà de mico. 1'

J. VIVES BORRELL

Perfúm de roses. 0'50

JOSEPH BRUNAÇH

VORA L'AIGUA

Monòlech dramàtic en prosa

Preu: 50 céntims

OBRA NOVA

LA MALURA

Drama social en un acte, per

bluis Viola

Preu: 30 céntims.

OBRA NOVA SENSE DAMA

LO SAFRANER

Drama líric en quatre actes.

Lletra de A. B.

Música de Joan Fargas Phre.

Acompanyat de la traducció castellana
y de la partitura

Preu: 4 pessetes

**EL DETECTIVE
JEP-ROCH-HOMS**

Consequència burlesca en un acte. de
heroïsme, original de
SALVADOR BONAVIA

DOS COM SE NEGAN

Comedia en un acte

Surtiran aviat.

Les obres anunciades en aquesta plana se troven de venda en l'administració d'aquest setmanari: carrer Petritxol, 2. Imprempta de Salvador Bonavia, Barcelona.—Si algú de fóra sollicita alguna d'aquestes obres, té de acompanyar l'import en sellos de 15 cts, ó lliura: sa de Giro Mútuo, etc., y la rebrá á volta de correu, franch de ports. Si ho desitja certificat té d'acompanar un ral, import del mateix.